

Boże Narodzenie i Opłakiwanie

kapitel kolumny grobowca króla Kazimierza IV Jagiellończyka (1492)

Nr inw. I-G-112

odlew gipsowy, 38×21×26 cm, wykonany w pracowni Władysława Eliasza-Radzikowskiego (1847–1921) pozyskany do Muzeum Narodowego w r. 1907 (dar Towarzystwa Miłośników Historii i Zabytków Krakowa)

1 a-b.

W roku 1477 Wit Stwosz (Veit Stoss), jeden z największych artystów późnego gotyku, urodzony zapewne w roku 1438 w Horb nad Neckarem (Górna Szwabia), zrzeka się norymberskiego prawa miejskiego i wyjeżdża do Krakowa. Tam, na zlecenie rady miejskiej, przystępuje do wykonywania nastawy ołtarza głównego w kościele parafialnym pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Panny Marii (Mariackim). Ta nastawa, ustawiona w chórze świątyni w r. 1489, okazała się jednym z najbardziej wpływowych dzieł sztuki schyłku średniowiecza. Sukces dzieła oznaczał dla Stwosza napływ nowych zleceń. Jego sława szybko wykroczyła poza krąg mieszczańskiego mecenatu. Zleceniodawcą Stwosza stał się także dwór królewski.

Właśnie na zamówienie dworu wyrzeźbił artysta baldachimowy grobowiec króla Kazimierza IV Jagiellończyka. Monument (il. 2), wykonany z kilku gatunków czerwonego marmuru salzburskiego, ustawiony został w Kaplicy Świętego Krzyża w katedrze krakowskiej. Dzieło jest sygnowane EIT STVOS, opatrzone gmerkiem mistrza, datą 1492 (wszystko to w eksponowanym miejscu, po bokach herbu Jagiellonów, na którym król wspiera stopy), a także drugą sygnaturą, odnoszącą się do współtwórcy dzieła, Jörga Hubera z Passawy (IOKIG HVEbEK VON IV, na jednej z głowic kolumn baldachimu). Zwykle się uważa, że Stwosz inspirował się w tym dziele, tak w zakresie typu pomnika jak i kompozycji płyty wierzchniej, grobowcem cesarza Fryderyka III Habsburga w kościele parafialnym (obecnie

2. Wit Stwosz, grobowiec Kazimierza IV Jagiellończyka;
Kraków, katedra ŚŚ. Stanisława i Wacława, Kaplica
Św. Krzyża

3. Mikołaj z Lejdy, płyta wierzchnia grobowca cesarza Fryderyka III – fragment; Wiedeń, katedra Św. Szczepana

4. Wit Stwosz, płyta wierzchnia grobowca Kazimierza IV Jagiellończyka; Kraków, katedra

katedrze) Św. Szczepana we Wiedniu, wykonywanym w latach 1467–1473 przez najsławniejszego późnogotyckiego rzeźbiarza, Mikołaja z Lejdy (Nicolaus Gerharts). Jednak w istocie więcej jest tu przeciwieństw niż podobieństw. Gdy we Wiedniu przedstawiono wiecznie młodą, majestatyczną postać cesarza w rozbudowanej, reprezentacyjnej oprawie heraldycznej, w Krakowie ograniczył Stwosz królewskie *decorum* do minimum koncentrując się na niezwykłym zobrazowaniu postarzałego władcy w ostatnich chwilach jego życia (il. 3 i 4). Nie chodziło tu jednak o akcentowanie tragizmu egzystencji ludzkiej w jej doczesnym wymiarze. Na piersiach monarchy umieszczony jest medalion z przedstawieniem rodzącej kobiety, symbol narodzin do wieczności (il. 5, 6). Ta transcendentna perspektywa, gwarancja nowego życia, wynika z wymowy scen na ośmiu kapitelach baldachimu, ku którym podnosi władca wzrok. Przedstawiono tam dzieje Zbawienia, zyskiwanie i tracenie przez ludzkość łaski bożej tak jak to ujmują Stary (kapitele północnego rzędu) i Nowy Testament (kapitele rzędu południowego). Szczególne znaczenie przypada prezentowanemu tu w postaci odlewu gipsowego przedostatniemu kapitelowi cyklu (il. 1 a – b). Wyrzeźbiono na nim dwie sceny stanowiące kłamrę ziemskiej egzystencji Chrystusa: *Boże Narodzenie* oraz *Oplakiwanie*. Chrystus wy-

5. Wit Stwosz, medalion z rodzącą kobietą, płyta wierzchnia grobowca Kazimierza IV Jagiellończyka; Kraków, katedra

zwala poprzez swoją śmierć ludzi od śmierci, rozumianej po chrześcijańsku jako śmierć duszy z powodu grzechu pierworodnego. Gwarancją tego zawarta jest właśnie w teologicznym sensie Bożego Narodzenia. Najwięcej ujął to Tertulian (zmarły około roku 230), pierwszy łaciński Ojciec Kościoła, w traktacie *O zmartwychwstaniu* (*De resurrectione carnis*, 8, 2): Ciało jest podstawą zbawienia (*Caro salutis est cardo*).

Święto Bożego Narodzenia przypomina nam, że bez Wcielenia, przybrania przez Syna Bożego śmiertelnego ludzkiego ciała, nie mogłoby nastąpić Odkupienie.

* * *

Muzeum Narodowe w Krakowie posiada liczącą przeszło 400 numerów inwentarzowych kolekcję odlewów

6. Wit Stwosz, płyta wierzchnia grobowca Kazimierza IV Jagiellończyka; Kraków, katedra

gipsowych. Wykonane przeważnie w końcu XIX i na początku XX w. dokumentują one głównie średnio-wieczną i nowożytną rzeźbę architektoniczną, której przystępność do studiów, z takich czy innych przyczyn, była i jest ograniczona. Obecnie przeprowadzane są prace konserwatorskie przygotowujące ten zbiór do wystawienia, po raz pierwszy w dziejach Muzeum w tak dużym wyborze. Prezentacja kapitelu z grobowca Kazimierza IV Jagiellończyka zapowiada to ważne wydarzenie ekspozycyjne.

Wojciech Marcinkowski

Pochodzenie fotografii:

1. Fot. T. Zaucha
2. – 6. Fot. Muzeum Narodowe w Krakowie

Dalsza lektura:

- P. Skubiszewski, *Rzeźba nagrobna Wita Stwosza*, Warszawa 1957, s. 14–56
- M. Skubiszewska, *Death as Birth. The Symbol of the Tomb of a King of Poland*, „Journal of the British Archaeological Association, 3. Ser.”, 36, 1973, s. 43–51
- Eadem, *Program ikonograficzny nagrobka Kazimierza Jagiellończyka w katedrze wawelskiej*, „Studia do Dziejów Wawelu”, 4, 1978, s. 117–214
- P. Mrozowski, *Polskie nagrobki gotyckie*, Warszawa 1994, s. 181–183
- W. Marcinkowski, *Jörg Huber im Lichte der Forschung* [w:] *Gotik – Schätze – Oberösterreich. Symposium im Linzer Schloss*, Linz 2003, s. 217–230